

Wstęp

Introduction

Tom XVII powstawał w roku jubileuszowym, bo na 60-lecie Uczelni i 30-lecie Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Do rąk czytelników trafi na zakończenie tych uroczystości. Zbiór rozpraw obejmuje problematykę związaną z technikami socjoterapii i psychoterapii wykorzystywanymi w leczeniu zaburzeń rozwojowych i społecznych dzieci, młodzieży, a także ludzi dorosłych. Praktyczny, a zatem stosowany charakter nauk o wychowaniu to płaszczyzna empirycznej penetracji trudna do zgłębienia. Gdy rozważymy stan wiedzy o uwarunkowaniach, przebiegu i skutkach, a szczególnie możliwości terapii, rewalidacji czy resocjalizacji wszelkich zjawisk dewiacyjnych i skuteczności tych zabiegów, to odnosimy wrażenie, że wciąż jesteśmy na początku drogi. Z tych powodów każda twórcza próba poznania zjawiska i jego modyfikacji w kierunku tak zwanej normy powinna znaleźć odpowiednie uznanie.

Agata Sierota w swojej rozprawie podejmuje zagadnienia inteligencji społecznej, kompetencji i umiejętności społecznego funkcjonowania jako niezmiernie ważnych właściwości w procesie działań terapeutycznych. W końcowej części opracowania zamieszczone są najbardziej klarowne, zdaniem autorki, modele kompetencji społecznych, mogące służyć jako podstawa koncepcji oddziaływań terapeutycznych oraz ich pomiaru.

Katarzyna Kozicka omawia zagadnienie poczucia własnej skuteczności (sposobu obserwacji własnych doświadczeń, obserwacji zachowań innych osób, odbioru komunikatów społecznych oraz interpretacji własnych stanów emocjonalnych), głównie w świetle poglądów A. Bandury. Z pozycji psychopedagogiki kreśli także zasady kształtowania przekonań i wiary uczniów we własne możliwości w kontekście motywacji do uczenia się i działania.

W pewnym sensie rozwinięciem problematyki społecznego funkcjonowania uczniów jest opracowanie Beaty Bednarczuk. Autorka omawia poziom stanu lęku i cechy osobowościowe uczniów klas początkowych, nauczanych systemem klasowo-lekcyjnym i metodą Montessori. Artykuł jest relacją z badań empirycz-

nych prowadzonych przy pomocy Inwentarza Stanu i Cech Lęku dla Dzieci „Jak się czujesz”, w polskiej adaptacji S. Tucholskiej i S. Steuden (ISCLD).

Problematyka szkolnego funkcjonowania młodzieży znajduje także swoje odbicie w rozprawie Anety Borkowskiej na temat procesu terapii funkcji językowych u młodzieży dyslektycznej. Dysleksja rozwojowa jest zaburzeniem o podłożu językowym, a młodzież dyslektyczna wykazuje wiele trudności w posługiwaniu się językiem na poziomie fonologicznym, morfologicznym, syntaktycznym i semantycznym. Dlatego też osiągnięcie sprawności w szybkim czytaniu ze zrozumieniem wymaga wiele zabiegów i wysiłku.

Inną pracę z zakresu terapii szkolnej przygotowały Agata Olszewska i Anna Tychmanowicz. Autorki wykorzystały terapeutyczne znaczenie baśni jako przekazu literackiego w formie zrozumiałej i atrakcyjnej dla dzieci. Baśń przybliży złożoność świata, różnorodność ludzkich charakterów, nawet takie trudne problemy jak dobro i zło, radość i cierpienie, życie i śmierć. Tak więc terapia poprzez czytanie (w tym przypadku baśni) traktowana jest jako metoda wsparcia w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych, społecznych i egzystencjalnych (moralnych) małych dzieci.

Małgorzata Kuśpit podejmuje problematykę psychodramy jako metody terapii rozwoju jednostki w aspekcie psychologii humanistycznej. Metoda ta polega na uruchomieniu ludzkich treści duchowych i skierowaniu ich na kogoś lub na coś. Człowiek jest od urodzenia sprawcą działań w dramacie swego życia (za: Roine 1994). Podstawą psychodramy jest więc odgrywanie ról (jako ekspresji osobowości) przykrych lub przyjemnych dla jednostki.

Następne rozprawy bazują na arteterapii i wiążą się z muzykoterapią (opr. Joanna Posłuszna i Agnieszka Burtowy) i choreoterapią (Beata Tęcza). Posłuszna i Burtowy piszą: „W historii ludzkości muzyka była używana w celach terapeutycznych, a fizjologiczne i psychologiczne efekty jej działania były znane od zamierzchłych czasów. Wzmiankowana rozprawa jest przeglądem wybranej literatury światowej, związanej z metodami muzykoterapii, to jest oddziaływaniem muzyki na funkcje fizyczne, fizjologiczne i psychiczne ludzi. W konkluzji autorki stwierdziły, iż mimo tak długiej historii zastosowania muzyki w terapii, jej fenomen wciąż pozostaje zagadką dla uczonych.

Beata Tęcza omawia choreoterapię w ujęciu R. Meyera – psychiatry, socjologa i etnologa, twórcy psychoterapii socjo- i somatoanalitycznej, a zarazem założyciela Europejskiej Szkoły Somatoterapii w Strasburgu. Osoba w swojej integracji to *psyche*, *soma* i *socius*. W szkole Meyera ciało jest komunikatem, a jego mowa realizuje się w ruchu, krzyku, kontakcie psychicznym i ciemnej świadomości. Mowa ciała staje się naturalną ekspresją o funkcji terapeutycznej.

Rozprawy Małgorzaty Długosz i Bożeny Rejnowskiej-Wawryn, Anny Siudem i Ireneusza Siudema ponownie odsłaniają trudne problemy środowiska szkolnego uczniów. Długosz i Rejnowska-Wawryn omawiają trudny problem pomocy dzieciom z nadpobudliwością psychoruchową, a prace Siudemów

związane są z trudnościami w społecznym przystosowaniu (*Trudności w przystosowaniu społecznym uczniów pierwszej klasy gimnazjum; Fala w szkole. Analiza zjawiska*).

Mariusz Sawa omawia podstawy teoretyczne i zasady organizacji grup wsparcia dla studentów w okresie adaptacji na studiach w warunkach środowiska uniwersyteckiego. Jest to opracowanie ważne z punktu widzenia psychologa w środowisku studenckim, a także młodzieży akademickiej, która wkracza w nowe środowisko i nowe zasady uczenia się (studiowania), często oderwana od poprzedniego środowiska domowego, szkolnego i rówieśniczego.

Problematyka konformizmu i nonkonformizmu młodzieży w okresie dorastania stała się przedmiotem rozważań Ryszardy Ewy Bernackiej. W okresie „burzy i naporu” obie postawy ujawniają się w sposób szczególny. Autorka zwraca jednak uwagę na fakt występowania postaw zróżnicowanych: konstruktywnych, destrukcyjnych, a także pozornych, co powinno być brane pod uwagę w pracy korekcyjno-wychowawczej.

Kolejne rozprawy pogłębiają problematykę genezy i terapii niedostosowania społecznego. Anna Głuchowska prezentuje refleksje z badań własnych nad emocjonalnością osób pozbawionych wolności. Badania zdają się potwierdzać hipotezę o wpływie emocjonalności na podejmowanie zachowań antyspołecznych oraz ich specyfikę. Tatiana Baran omawia natomiast znaczenie wiedzy o etiologii w doborze terapii w sytuacji dorosłych przestępców, a Beata Ledwoch i Magdalena Giza omawiają specyfikę pracy terapeutycznej w zakładach resocjalizacyjnych dla nieletnich.

Jacek Lickiewicz analizuje wyniki swoich badań związanych z systemem wartości osób z chorobą alkoholową przed i po terapii. Zarysowane różnice dotyczą wartości osobistych i społecznych. Ponadto w obu badanych grupach (przed terapią i po terapii) udało się wyróżnić charakterystyczny układ trzech wartości, tzw. „triadę uzależnieniową” i „triadę zdrowienia”, co jest informacją bardzo istotną dla skuteczności terapii i utrzymywania w trzeźwości.

Łucja Domańska i Emilia Modzelewska podjęły trudny temat depresji i poczucia koherencji u osób z chorobą Parkinsona. Uzyskane wyniki potwierdzają, że ograniczenie funkcji motorycznych nie jest jedyną determinantą depresji w tej chorobie. Zdaniem autorek, obiecujące ze względu na podejmowane oddziaływania terapeutyczne wydaje się wzbogacenie charakterystyki pacjentów o wymiar poczucia koherencji, to jest poczucia zrozumiałości, zaradności i sensowności (za: Antonovsky 1995).

Strukturą potrzeb osób z grupy suicydalnej zajęła się Katarzyna Malinowska. We wstępie przytacza dane mówiące o tym, iż w ostatnich latach notuje się wzrastający stopień samobójstw na świecie. Tylko w Europie z powodu zamachów samobójczych umiera rocznie około 120 000 osób, a trzeba dodać, że jest to liczebność uwarunkowana skutecznością minimum 10–20 prób samobójczych. Z badań autorki wynika, że struktura potrzeb tych osób po próbach

samobójczych jest inna niż grupy kontrolnej. Osoby te przejawiają większą potrzebę wsparcia i pomocy ze strony innych. Częściej ujawniają także potrzeby patologiczne.

Zbiór kończą recenzje książek naukowych: M. Bogdanowicz *Ryzyko dysleksji – problem, diagnozowanie* (oprac. U. Oszwa), E. Szymanowskiej i A. Sękowskiej *Analiza transakcyjna w zarządzaniu* (oprac. M. Czapla), G. Krasowicz-Kupis *Rozwój metajęzykowy a osiągnięcia w czytaniu u dzieci 5–9-letnich* (oprac. R. Greła-Goryczka) oraz sprawozdanie B. Tęczy z XIII Europejskiego Symposium Somatoterapii i z VI Europejskiego Symposium Edukacji Psychosomatycznej, a także z symposium „Twórczość w teorii i praktyce”.

Tom rozpraw jest w miarę jednolity i bogaty treściowo.

Lublin, maj 2004

Stanisław Popek